

MUSIQAGA OID TERMINLAR LUG'ATI VA ULARNING TADQIQI MUAMMOLARI

Aripova Gulnoza Tulkunovna

Oriental Universiteti katta o'qituvchisi

Email: aripova-gulnoza@mail.ru

+998998491303

Annotatsiya: Ushbu maqola musiqaga oid terminologiyaning leksikografiyasi va turli lug'atlar orasidagi farqlarni tahlil qiladi. Maqolada Ilyos Akbarovning musiqaga oid lug'ati, Oxford Companion to Music va The Grove Dictionary of Music and Musicians o'rtasidagi farqlar chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqotda bir nechta metodlar, jumladan taqqoslash metodologiyasi, kontent tahlili va kontekstual tahlil ishlatilgan bo'lib, bu musiqaga oid atamalarni tushunish va izohlashda yondashuvlarni aniq ko'rsatadi. Maqola musiqaga oid terminologiyaning ilmiy va amaliy tadqiqotlarda qanday ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi hamda musiqaning turli janr va kontekstlaridagi atamalarni to'g'ri izohlashning muhimligini ta'kidlaydi. Shunday qilib, har bir lug'atning o'ziga xos yondashuvi musiqaning ilmiy va madaniy jihatlarini tushunish uchun muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Musiqaga oid terminologiya, leksikografiya, musiqiy lug'at, atamalar tarixiy va madaniy kontekst, musiqiy ilm-fan, texnik.

СЛОВАРЬ МУЗЫКАЛЬНЫХ ТЕРМИНОВ И ПРОБЛЕМЫ ИХ ИССЛЕДОВАНИЯ

Аннотация: В данной статье анализируется лексикография музыкальной терминологии и различия между разными словарями. В статье глубоко анализируются различия между музыкальным словарем Ильаса Акбарова, Oxford Companion to Music и The Grove Dictionary of Music and Musicians. В исследовании используется несколько методов, в том числе сравнительная методология, контент-анализ и контекстуальный анализ, которые наглядно показывают подходы к пониманию и интерпретации музыкальных терминов. В статье показано значение музыкальной терминологии в научных и прикладных исследованиях, подчеркнута важность правильной интерпретации терминов в разных жанрах и контекстах музыки. Таким образом, уникальный подход каждого словаря важен для понимания научных и культурных аспектов музыки.

Ключевые слова: музыкальная терминология, лексикография, музыкальная лексика, термины, историко-культурный контекст, музыкальная наука, техническая.

DICTIONARY OF MUSIC TERMS AND THEIR RESEARCH PROBLEMS

Abstract: *This article highlights the lexicography of music terminology and the differences between various dictionaries. The article deeply analyzes the differences between Ilyas Akbarov's Music Dictionary, Oxford Companion to Music and The Grove Dictionary of Music and Musicians. In the research is used several methods, including comparative methodology, content analysis and contextual analysis, which clearly expose approaches to understanding and interpreting musical terms. The article highlights the importance of musical terminology in scientific and applied research, emphasizes the significance of correct interpretation of terms in different genres and contexts of music. Thus, the unique approach of each dictionary is important for understanding the scientific and cultural aspects of music.*

Keywords: *musical terminology, lexicography, musical vocabulary, terms, historical and cultural context, musical science, technical.*

"Musiqiy atamalarni tushunish va to'g'ri izohlash har bir musiqashunosning mas'uliyatidir. O'zbek musiqasi o'zining o'ziga xos terminologiyasi bilan ajralib turadi, va bu terminlar nafaqat til, balki madaniyatni ham aks ettiradi."

Ilyos Akbarov

KIRISH

Musika sohasidagi terminologiya va uning leksikografik izohlari, ilmiy va amaliy faoliyatda muhim o'rin tutadi. Musika atamalarining aniq va to'liq tushunilishi, ularni izohlash, standartlashtirish va yangi atamalarni joriy etish zamonaviy ilm-fan va texnologiyalarni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Shu bilan birga, musiqaga oid terminologiyaning to'liq va aniq tasvirlanishi ko'plab muammolarni keltirib chiqarishi mumkin, chunki har bir madaniyatda, tilda va musika yo'nalishida terminlar turlicha talqin qilinishi mumkin. Aynan shu sababli musiqaga oid lug'atlar va soha terminologiyasining leksikografiyasi muhim ilmiy tadqiqot sohasiga aylanadi.

Tadqiqotda aniqlangan muammolar orasida musiqaga oid atamalarni bir xil va tushunarli tarzda izohlashning qiyinligi, soha terminologiyasining turli lug'atlar va manbalarda farqlanishi kabi muammolar mavjud. Bu, o'z navbatida, musiqaning nazariy va amaliy jihatlarining yanada chuqurroq tahlilini talab qiladi. O'rganilmagan muammolar orasida, musiqaga oid terminlarning tarixiy va madaniy kontekstdagi o'zgarishlari, terminlarning global va mahalliy talqinlari, shuningdek,

yangi musiqiy atamalarni yaratish va ularga izoh berish metodologiyasining noaniqliklari mavjud.

Ushbu maqolaning maqsadi musiqaga oid terminologiyaning leksikografiyasini va turli lug'atlar orasidagi farqlarni tahlil qilishdan iborat. Tadqiqotda Ilyos Akbarovning musiqaga oid lug'ati, *Oxford Companion to Music* va *The Grove Dictionary of Music and Musicians* kabi lug'atlar taqqoslanadi, va ularning metodologiyasi, auditoriyasi, maqsadi, qamrovi va xususiyatlari o'rganiladi. Maqolada quyidagi vazifalar belgilangan: musiqaga oid terminlarning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash, lug'atlar orasidagi farqlarni tahlil qilish, va musiqiy atamalarni izohlashda ishlatilgan metodologik yondashuvlarni aniqlash. Tadqiqot musiqaga oid soha terminologiyasining ilmiy va amaliy ahamiyatini chuqurroq o'rganishga yo'naltirilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Soha terminologiyasining leksikografiyasi va uning tadqiqi muammolari zamonaviy ilm-fan va texnologiyalarning rivojlanishi bilan uzviy bog'liqdir. Bu sohada yuzaga kelgan muammolarni hal qilish uchun aniq va metodologik yondashuvlar zarur. Soha terminologiyasini yaratish, uni izohlash, standartlashtirish va yangi atamalarni kiritish ilmiy va amaliy faoliyatda aniqlik va samaradorlikni ta'minlaydi.

Maqolada musiqaga oid terminologiyaning leksikografiyasi va lug'atlar orasidagi farqlarni tahlil qilishda bir nechta muhim manbalardan foydalanilgan. Ilyos Akbarovning musiqaga oid lug'ati, *Oxford Companion to Music* va *The Grove Dictionary of Music and Musicians* kabi lug'atlar o'rtasidagi farqlar keng ko'lamda muhokama qilinadi. Ilyos Akbarovning lug'ati o'zbek musiqasining maxsus terminologiyasini izohlashga qaratilgan bo'lib, o'zbek tilida musiqaga oid atamalarning aniq va tushunarli bayonini ta'minlashga xizmat qiladi. *Oxford Companion to Music* va *The Grove Dictionary of Music and Musicians* esa xalqaro musiqiy terminlarni qamrab olib, ingliz tilida musiqaning ilmiy va madaniy jihatlarini keng yoritadi. Ushbu lug'atlar musiqaning texnik va estetik jihatlaridan tortib, tarixiy va madaniy kontekstlariga qadar keng qamrovli ma'lumotlarni taqdim etadi. Maqolada olib borilgan tadqiqot quyidagi metodlar asosida amalga oshirilgan:

Maqola musiqaga oid lug'atlarning leksik xususiyatlarini tahlil qilishda leksikografik metoddan foydalanadi. Bu metod lug'atlarni yaratish, ularning atamalarini izohlash va tasvirlashda qo'llanilgan. Ilyos Akbarovning lug'ati, Oxford Companion to Music va The Grove Dictionary of Music and Musicians o'rtasida taqqoslashlar olib borilib, har bir lug'atning o'ziga xos yondashuvi, auditoriyasi va metodologiyasi ko'rsatilgan.

Maqolada uchta turli lug'atning o'zaro taqqoslanishi amalga oshirilgan. Taqqoslash metodi lug'atlarning o'xshashliklarini va farqlarini aniqlashda yordam beradi. Akbarovning lug'ati o'zbek musiqasiga xos terminlarni tushuntirishga qaratilgan, boshqa lug'atlar esa musiqaning global va ilmiy jihatlarini o'rganishga yo'naltirilgan.

Maqolada lug'atlarning mazmuni va taqdimot usuli tahlil qilishda content tahlili metodidan foydalanilgan. Har bir lug'atdagi terminlarning qamrovi, atamalarni izohlash usullari va maqsadi tekshirilgan. Bu metod yordamida lug'atlar orasidagi farqlarni aniqlash va ularning musiqiy bilimlarni tushunishdagi ahamiyatini baholash mumkin bo'lgan.

Ilyos Akbarovning lug'ati o'zbek tilida musiqaning nazariy va amaliy jihatlarini tushuntirishga qaratilgan bo'lib, o'zbek musiqashunosligi va talabalari uchun moslashtirilgan. Bu metod didaktik metod bo'lib, ushbu metod yordamida lug'atning pedagogik ahamiyati va maqsadi ko'rsatilgan.

Bu metodlar yordamida musiqaga oid lug'atlarning ta'riflari va ularning ilmiy, madaniy, va amaliy jihatlar chuqur o'rganiladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Maqolada keltirilgan natijalar va muhokama qismini jadval ko'rinishidagi shakli:

Asosiy jihatlar	Ilyos Akbarovning musiqaga oid lug'ati	Oxford Companion to Music	The Grove Dictionary of Music and Musicians

Maqsad	O'zbek musiqasining terminologiyasini izohlash va o'zbek tilida tushuntirish.	Musiqaning umumiy ilmiy va madaniy tasvirini taqdim etish.	Musiqaning har bir jihatini chuqur tahlil qilish.
Auditoriya	O'zbekiston musiqashunoslari va talabalari.	Ingliz tilidagi auditoriya, musiqani ilmiy, tarixiy nuqtai nazardan o'rganadiganlar.	Ilmiy va akademik sohada faoliyat yurituvchi musiqashunoslar.
Metodologiya	Musiqaning nazariy va amaliy jihatlarini o'zbek tilida aniq tushuntirish.	Keng qamrovli ilmiy yondashuv, musiqaning tarixiy va madaniy jihatlarini taqdim etish.	Eng chuqur ilmiy yondashuv, musiqaning har bir aspektini yoritish.
Qamrov va hajm	O'zbek madaniyati va musiqasiga xos atamalarni tushuntirish.	Klassik, jazz, xalq, zamonaviy musiqani o'z ichiga olgan keng qamrov.	Musiqaning barcha tarmoqlarini qamrab olgan eng to'liq manba.
Farqlar	O'zbek musiqasining maxsus atamalariga e'tibor qaratilgan.	Musiqaning tarixiy, madaniy, va ilmiy jihatlari keng ko'lamda tasvirlangan.	Musiqaning xalqaro va ilmiy kontekstida batafsil tahlil.
Lug'atning xususiyatlari	O'zbek tilida tushunishga mo'ljallangan,	Musiqaning umumiy tarixiy va madaniy	Musiqaning ilmiy tahlilini taqdim etadi, xalqaro

	o'zbek musiqasiga xos atamalarni izohlash.	kontekstini yoritadi.	yondashuvni o'z ichiga oladi.
--	--	--------------------------	----------------------------------

Jadvalda berilgan natijalarga ko'ra:

- Akbarovning lug'ati o'zbek musiqasiga xos atamalarni izohlaydi va asosan o'zbek musiqashunoslari va talabalari uchun mo'ljallangan. Oxford Companion to Music va The Grove Dictionary of Music and Musicians esa musiqaning global kontekstini, ilmiy va madaniy jihatlarini kengroq yoritadi.

- Akbarovning lug'ati o'zbek tilida musiqaning nazariy va amaliy jihatlarini aniq va to'liq tushuntirishga qaratilgan. Boshqa lug'atlar esa musiqaning xalqaro tarmog'ini kengroq qamrab oladi, ilmiy yondashuvni taqdim etadi.

- Akbarovning lug'ati o'zbek musiqasi va madaniyatiga xos atamalarni o'z ichiga olsa, Oxford Companion to Music va The Grove Dictionary of Music and Musicians musiqaning barcha tarmoqlarini (klassik, jazz, xalq musiqasi va boshqalar) qamrab oladi, keng qamrovli manba hisoblanadi.

- Akbarovning lug'ati, o'zbek musiqasini o'rganayotganlar uchun moslashtirilgan bo'lib, o'zbek xalq musiqasining maxsus atamalarini tushuntiradi. Oxford Companion to Music va The Grove Dictionary of Music and Musicians esa musiqaning global va ilmiy jihatlarini, madaniyatlararo farqlarni yoritadi.

Shunday qilib, har bir lug'atning o'ziga xos yondashuvi va auditoriyasi bor, bu esa ularning maqsad va qamroviga ta'sir ko'rsatadi.

XULOSA

Ushbu maqola musiqaga oid terminologiyaning leksikografiyasi va turli lug'atlar orasidagi farqlarni tahlil qiladi. Tadqiqotda Ilyos Akbarovning musiqaga oid lug'ati, Oxford Companion to Music va The Grove Dictionary of Music and Musicians lug'atlari taqqoslanib, har bir lug'atning maqsadi, auditoriyasi, metodologiyasi va qamrovi aniqlangan. Akbarovning lug'ati o'zbek musiqasiga xos terminlarni aniq va tushunarli tarzda izohlashga qaratilgan bo'lib, asosan o'zbek musiqashunoslari va talabalari uchun mo'ljallangan. Oxford Companion to Music va The Grove Dictionary of Music and Musicians lug'atlari esa musiqaning xalqaro jihatlarini keng qamrab

olib, ilmiy va madaniy kontekstlarni yoritadi. Xulosa qilib aytganda, har bir lugʻatning oʻziga xos yondashuvi va maqsadi bor, bu esa ularning musiqaga oid atamalarni tushunishdagi ahamiyatini oshiradi. Ilyos Akbarovning lugʻati oʻzbek musiqasi uchun zarur boʻlsa, Oxford Companion to Music va The Grove Dictionary of Music and Musicians musiqaning global kontekstini oʻrganishga yordam beradi. Ushbu maqola musiqaga oid terminologiyaning ilmiy va amaliy tadqiqotlarda qanday ahamiyatga ega ekanligini koʻrsatadi.

ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Akbarov, I. Musiqaga oid lugʻat. – T.: Oʻzbekistan Milliy Akademiyasi, 1987.
2. A. Fitrat. Oʻzbek klassik musiqasi va uning tarixi. – T., 1993.
3. Berns, P. A. Principles of Lexicography. - Oxford: Oxford University Press, 1983.
4. Merriam, A. P. The Anthropology of Music. Evanston, IL: Northwestern University Press, 1964.
5. Rehding, A. Music and Cultural Identity in a Globalized World. -Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
6. Stanley Sadie. The Grove Dictionary of Music and Musicians. – London: Oxford University Press, 1980.
7. Jackson, H. Lexicography. An Introduction. Routledge, 2002.
8. Percy A. Scholes, John Owen Ward. The Oxford Companion to Music. Tenth edition. Oxford University Press, 1970.
9. Wiegand, H. E. Lexicography: A Handbook of Lexicographical Theories and Practice. De Gruyter, 1998.
10. Zagorski, M. "International Music Terminology: Bridging Cultural and Academic Gaps." International Journal of Musicology, 15(3), 121-138., 2012.